

oblikovno-tehnično. Jezikovne zvrstnosti v SSKJ se lotevata dva članka. L. Bokal razčlenjuje *Starinske besede* v SSKJ (113-120) s pogostnostnega (primerjalno s Pleteršnikovim in Glonarjevim slovarjem ter SP 62), gradivnega, tipološkega in pomenskega stališča. V prispevku (kot rečeno, dislociranem) *Nekaj opazk k osvetlitvi cerkljansko-tolminskega besedišča v SSKJ* S. Torkarja (173-179) zvemo, da so nekatera gesla v SSKJ s kvalifikatorjem *nar*: ne preveč natančna in jih je treba za znanstveno rabo preveriti še kje drugje. - Neposredno je, vsaj gradivno, povezan z delom pri slovarju članek J. Kebra (*O)pehariti 'olgo)ljufati, (pre)varati (s pomočjo peharja)' in sinonimi* (99-111). V njem ponovno dokazuje, da je s kombinirano sodobno in zgodovinsko analizo posameznega izraza pogosto mogoče odkriti "kar presenetljiva dejstva iz zdajšnjosti in preteklosti medčloveških odnosov". Za bralca (tudi nejezikoslovca) je tako razgrinjanje vselej vznemirljivo. - A. Gložančev preverja svoja, že prej v knjigi (*Enobesedna imena slovenskih podjetij*, 1991) postavljena delitvena merila za razvrščanje podjetjskih stvarnih lastnih imen v prispevku *Enobesedna imena zasebnih podjetij v naselju Fužine v Ljubljani* (87-97). Premik od velikega ("sozdovstvo") k majhnemu ("drobno gospodarstvo") je opazen tudi v lastnoimenskem poimenovanju (prim. *Veletrgovina Loka: Kodrček*), medtem ko želja po (vsaj imenskem) "kozmpolitizmu" ostaja (prim. *Universal : Manhattan*). - Teoretično je zastavljena obravnava *Členek kot besedna vrsta v slovenskem knjižnem jeziku* I. Černelič (73-85). Avtorica podaja najprej zgodovinski pregled "odkrivanja" členkove besedne vrste v slovenskem jezikoslovju, nato pa tudi jezikoslovna merila za razmejitev členka od besednih vrst, s katerimi ima sicer nekatere skupne kategorialne lastnosti (npr. nepregibnost): prislova, veznika, medmeta. Čisto na koncu ugotavlja, podobno kot M. Snój načelno v uvodu, da problem ni dokončno rešen, saj je členkova besedna vrsta sintaktično heterogena "in je potrebno še raziskati, če vse te skupine res sodijo skupaj". - Čeprav je prispevek J. Müllerja *Novo slovensko pravopisje (Slovenski pravopis: Pravila 1990)* (191-199) uvrščen na konec zbornika, ga je zaradi teme smiselno predstaviti na tem mestu. Posamezne nerešene ali slabo rešene probleme, ki jih očita novemu SP-ju, si je treba prebrati, za ta prikaz se mi zdi pomembno dejstvo, da problematična mesta osvetljuje zgodovinsko in z rabo (stanje v pravopisih, slovarjih in leksikonih).

Poleg obravnave narečnega besedišča v SSKJ-ju sta v zborniku tudi dva dialektološka prispevka "s terena". F. Benedik obravnava različne tipe samoglasniških redukcij v škofjeloškem narečju (*Redukcija v škofjeloškem narečju* /143-146), ki da je "dosegla eno najmočnejših stopenj med slovenskimi govori". Kot rojenega govorca tega narečja pa me kljub temu bega podatek, da je tudi knjižni (naglašeni) ozki o reduciran v u, primeri: 'mučnčn (močnik), 'nu:smā (nosiva), š'ka:vdvat (škodovati). - S. Horvat pa v obliki neke vrste primerjalnega (knjižno : narečno) slovarja popisuje *Mikrotoponime v Vrheh in v dolini Raše* (147-154), narečni ustrezniki so opremljeni z glasoslovnimi in deloma oblikoslovnimi podatki (*Anžlouc* - 'Anžlouc, *Baštije* - B ʔšt'ije, mn.).

Oba prispevka sodelavk Terminološke sekcije sta tematsko nosilna. Prvi, *Terminološka prizadevanja na Slovenskem Z. Leder* (155-171), ker razpravlja o zgodovini ustvarjanja domačega strokovnega in znanstvenega izrazja, in drugi, *Terminološki priročnik (Helmut Felber, Terminology Manual, Pariz 1984)* M. Kalin (181-190), ker predstavlja (četudi na podlagi dela drugega avtorja) teoretični pristop k terminološkemu delu. Med drugim navaja nekaj lastnosti terminov, ki potrjujejo spoznanja, da terminoloških večbesednih poimenovanj ne moremo enačiti s frazeološkimi besednimi zvezami: "Medtem ko lingvist govori o pomenih, terminolog govori o pojnih. Poimenovalni znak za pojem je termin, ki je za razliko od besede v splošnem jeziku dogovorno pripisan pojmu. Termin je neodvisen od sobesedila."

Namesto konca: srečno pot.

Erika Kržišnik-Kolšek
Filozofska fakulteta v Ljubljani

UVOD U NARATOLOGIJU

Osijek: Izdavački centar Revija, 1989, ur. Zlatko Kramarić

Zbornik trinajstih novejših teoretskih in analitskih razprav s področja vede o pripovedništvu bralcu odpira pogled na bogastvo in raznovrstnost izhodišč, referenčnih okvirov, načinov modeliranja in izpeljav. V mišljenjskem pluralizmu so razpoznavni sledovi strukturalizma, ki ga nadgrajujejo izsledki z območja jezikovne pragmatike, literarne recepcije, sociologije kulture in psihoanalize. Urednikova izrecna namera je bila predstaviti stanje stroke z relevantnimi avtorji, katerih besedila so bila pri nas (oz. v Jugoslaviji) težko dostopna, ker še niso prevedena in revialno objavljena, pri čemer se v uvodu

sklicuje na obstoječo vednost (na objave v Republiki, Umjetnosti riječi, Trečem programu in drugod). Ker je torej izbor besedil motiviral tudi težnja po dopolnjevanju že znanega z novim, je naslov zbornika zavajajoč. Ne izpolnjuje namreč pričakovanja, da nas bo z avtoriteto poznavalca sistematično uvedel v pojmovno mrežo ali problemske sklope naratologije. Namesto nomenklature, pomenske razlage in ilustracije pojmov, kot so npr. pripovedovanje, pripoved, pripovedovalec, znotrajbesedilni naslovnik, narativni kod/kodi, metanarativna znamenja, poanta ipd., smo vrženi v polemično spodbijanje ali dopolnjevanje tez in teoretskih izhodišč, predstavljenih v drugih, tu neizbranih besedilih. Težko razumljiva so tudi posamezna osamosvojena poglavja obsežnejših monografij, kajti čeprav gre za sklepe ali povzetke celote, sprožajo vrsto bistvenih vprašanj, na katera bi si bilo mogoče odgovoriti samo s poznavanjem širšega konteksta.

Navezave na tradicionalno obravnavanje posameznih lastnosti pripovednega besedila najdemo pri *Haraldu Weinrichu*, *Glagolski čas: svet govora in svet pripovedi*. Že ta najstarejši članek v knjigi razvije kvalitativno razliko med časi, ki po konvenciji zaznamujejo besedila govornice in naslovnikove bivanjske situacije, in tistimi, ki so znamenje od njihju oddaljene in na opazovalni odziv računajoče pripovedi.

Največ značilnosti sistematičnega uvoda v ahistorično zastavljeno naratologijo ima razprava *Shlomith Rimmon-Kennan*, *Naracija: ravnine in glasovi*, ki analizira časovne odnose med pripovedovanjem (dejanjem) in pripovedjo (zgodbo), različne pripovedne ravnine ter njihova medsebojna razmerja, tipologijo pripovedovalca, stopnje njegove prisotnosti v besedilu in njegovo zanesljivost. Z opaznostjo pripovedovalca se ukvarja tudi *Seymour Chatman* v *Strukturi pripovedne transmisije*, le da model sporazumevanja v književnosti precizira s teorijo govornih dejanj in ilustrira z zvrstnostjo izjav v mimetičnem in diegetičnem govoru. Prilagoditev Austinove teorije govornih dejanj, s katero se je moč izogniti ponesrečenemu vprašanju o "resničnosti" fikcije ter se namesto s pomenom besedila ukvarjati z njegovim delovanjem na bralca, je tema odlomka z naslovom *Modeli govornih dejanj iz knjige Wolfganga Iserja Der Akt des Lesens*. Medtem ko Chatman v pripovednem diskurzu analizira nove, jezikoslovno nepreskušene možnosti označevanja, ki jim pomen določa komunikacijski položaj in širši semiotični kontekst, pa vidi Iser v "pripovednih strategijah" predvsem drugačno ravnanje s konvencijami oz. sprejetimi postopki uspešnega jezikovnega dejanja: izbiranje in kombiniranje jih kot konvencije razgalja, pragmatizira, s čimer bralca usmerja pri ustvarjanju koda fikcijskega besedila.

Zlatko Kramarič v tekstu *Med pragmatičnim in apragmatičnim* aplicira ugotovitve o večravninskosti okvirne pripovedi in situiranem/distanciranem/implicitnem pripovedovalcu na analizo konkretnega romana. Pomenski presežek, ki nastaja z množitvijo dialoških ravnin v zapleteni romaneskni strukturi, analitič razlaga kot posledice pripovedovalčevega kršenja pragmatičnih pravil sodelovanja v pogovoru. A ta kršitev vodi v univerzalnost sporočila ter stvaritev avtonomnega in trajnega sistema smisla.

Za drugo skupino razprav je poleg vgrajevanja novih perspektiv značilno tudi hkratno kritično razgrajevanje pretogih teoremov. Tak je dialog *Mieke Bal* z Barthesovim in Genettovim pojmovanjem funkcije opisa v *Opisih*. Z analizo neposrednega sobesedila in razporeditvijo opisov v strukturi romana avtorica dokazuje, da ne gre za pripovedno marginalni ali estetski, ampak za bistveni element zgodbe, ki spominja na razpršeno podvojitev celotne pripovedi (mise en abyme) oz. na Jakobsonovo "diagramatsko ikono". Z istima teoretikoma in z drugimi francoskimi strukturalisti diskutira tudi *Jonathan Culler* v besedilu *Narativne pogodbe*, in sicer v zvezi z referenčno funkcijo in pripovedovalcem kot osnovnima dogovoroma z bralcem, ki se jima ne morejo izogniti niti "interpretacijske strategije" novega romana.

Polemika *Klausa Hempferja* "Productivité" nasproti komunikativne, (ekspresivne, deskriptivne) funkcije jezika s teoretiki poststrukturalizma in skupini Tel Quel problematizira univerzalizirano, zgodovinsko neumeščeno načelo "proizvajanja", se pravi "avtogeneriranja" besedil, ki briše vsebine in avtorja. To načelo naj bi bilo zamenjava za neustrezne pojme komunikativnost, opisnost in izraznost, ki prikrivajo prevlado znakovnega označenega nad označevalcem in premoč vnaprejšnje ideje namesto stvariteljskega procesa. Predstavljenih je nekaj aporij, nastalih zaradi povezovanja načela besedilnega proizvajanja s pojmi iz marksizma in psihoanalize (homologija s kapitalsko logiko, zahodnim lococentrizmom, kolektivno nevrozo, fetišizmom blaga), kar je imelo kritičen ideološki naboj.

Onkraj strukturalizma v smer literarne sociologije sega razprava *Rogerja Fowlerja*, ki že v naslovu *Romanopisec, bralec in skupnost* nakaže prenos težišča iz besedila v diskurz. Pri tem jezikovni zmožnosti grajenja in razumevanja stavkov pridruži zmožnost razumevanja besedilnega smisla z nanašanjem na širši družbeni in kulturni kontekst, tj. na sistem znanj, izkušenj, vrednot, informacij in interesov ter tipe odnosov in dejanj, ki dogovorno veljajo v neki skupnosti in pogojujejo njen sistem kodov ter besedilnih/diskurzivnih modelov. Odnos besedilnih struktur s sistemom nadindividualnih izkušenj in vrednot skupnosti ilustrirajo pojav medbesedilnosti, mnogosistemskost (množica kodov) romana, bralčevo razumevanje in ustvarjanje/sprejemanje inovacij v okviru vsebinskih in formalnih konvencij.

Zato je v sklepu zahteva, da bi moral opis strukture besedila ali formalnih sprememb žanra razložiti dejavnike, ki so življenjskega pomena za posameznika in za skupnost.

Prav tak namen ima raziskava *Wolfganga Preisdanzena O prednosti komičnega v prikazovanju zgodovinske izkušnje v sodobnih nemških romanih*. Njen avtor se odreče Freudovi in drugim splošnoveljavnim razlagam humorja v korist presojanja norm, ki obvladujejo osmišljanje ter določajo, kaj velja za negativno, zlo in napačno. Komika vanje vnaša razpoko dvoma. V prikazu enkratne zgodovinske (medvojne) izkušnje, ki ji vrača težo in vrednoto, pa zminira tudi vzvišeni smisel, pomembnost in smotnost uradnega zgodovinopisja. Tako je hkrati provokacija in samoproblematizacija, ki spodbuja bralčeve iznajdbo drugačnih stališč. Inventivno bralčevo dejavnost seveda predpostavljajo umetniška dela, ne pa trivialne kriminalke o sodobnem anglo-amerškem junaku Jamesu Bondu, katerih naratološko kombinatoriko analizira *Umberto Eco*. Prek parnih opozicij likov in vrednot, ki jih utelešajo, in prek opazovanja fabulativnih shem z neznatnimi variacijami avtor razkrije njihovo netolerantno, dogmatsko in konzervativno manihejsko ideologijo. *W. Iser v Implicitnem bralcu* odkriva, kako avtor romana Tom Jones prav kontrast in opozicijo izkorišča za vodenje bralčevega konfiguriranja smisla oz. uresničevanja "virtualne razsežnosti romana". Bralec v svoji predstavi z dinamično interakcijo premošča razdaljo med pojavom in njegovo negativno obliko. Pripovedovalčevi nagovori ga vodijo v vse bolj izostreno opazovanje in presojanje početja literarnih likov s položaja advokata, ki na videz samostojno vrednoti družbene norme in s simpatijo spremlja junakove prekrške. Nobena vrednota ni prikazana afirmativno reducirano, temveč prek izmalichenja v okoliščinah. V taki strategiji romana in vodenju bralca Iser prepoznavna zgodovinski odsev dobe, ki je namesto univerzalizma normativnih sistemov poudarjala empirično izkušnjo. Zgodovinska utemeljitev strukturnih sprememb žanra je predmet razprave *Paula Ricoeura Metamorfoze zapleta*, v kateri avtor naratološke kategorije opazuje v luči gibljivega razmerja med težnjo po verodostojnosti in zavedanjem pogojenosti z žanrskimi konvencijami. V Frycovi Anatomiji kritike ugleda padajočo linijo pripovednih modusov, ki se približujejo vse večji mimetičnosti, in nasprotno linijo literarnih simbolov, ki se vzpenja v totaliteto in enotnost. Na vprašanje postmoderne o koncu pripovedništva pa odgovarja s pomislekom o besedilni poanti.

Pričujoča recenzija je skušala med izbrane razprave vnesti nek red, kajti urednik jih v knjigi ni niti kronološko niti drugače smiselno razporedil, s čimer bi okrepil bralčevo orientacijo. Posamezna besedila imajo svoje opombe in v njih navedene odnose, ki pa jih pregled literature na koncu knjige žal ne upošteva, čeprav navaja veliko temeljnih naratoloških del. Poleg včasih nevzdržne količine spregledanih korektur so v knjigi tudi terminološke napake (konstantiv namesto konstativ) in neprecizni prevedki (tudi brez izvirkov v oklepaju), kar ob neuskajenosti med prevodi iz različnih jezikov čez mero povečuje različnosti strokovnih izrazov in njihovo pomensko nejasnost. Čeprav gre za zbornik, ne bi bilo odveč kazalo navedenih avtorjev, še bolj pa bi bralec potreboval pojmovno kazalo.

Irena Novak-Popov
Filozofska fakulteta v Ljubljani

ANIČEV HRVAŠKI SLOVAR*

Izid enozvezkovnega *Rječnika hrvatskoga jezika* je pomemben hrvaški slovaropisni dosežek; ni samo odločilni mejnik v prikazovanju besediščne podobe jezika, ampak je tudi temeljni dejavnik hrvaške jezikovne osamosvojitve in usmerjevalni priročnik jezikovne kulture. Čeprav v naslovu ni povedano, da gre za slovarsko zajetje *sodobnega knjižnega jezika*, je vendar iz spremnega besedila (O koncepciji rječnika, 876-887) razvidno, da avtor Vladimir Anić, profesor za hrvaški knjižni jezik na zagrebškem vseučilišču, opisuje, pomensko razčlenjuje in vrednoti besedišče prav s stališča *hrvaškosti, sodobnosti in knjižnosti (standardnosti)*. Pri tem seveda ne moremo zanemariti dejstva, da je živela knjižna hrvaščina poldrugo stoletje v spreji s knjižno srbsčino; to se ni kazalo samo v poimenovanju v več različicah (hrvatskosrpski, hrvatski i srpski, hrvatski ili srpski idr.) ali v razmerju ijekavsko : ekavsko, ampak tudi globlje v omahovanju rabe v besedju in na slovnični ravni; seveda tudi razmerje latinica : cirilica ni nepomembno. Pravzaprav se je vsa novejša zgodovina hrvaškega knjižnega jezika dogajala v značilni napetosti med prizadevanji za ustvaritev hrvaške jezikovne individualnosti in njeno utrditvijo ter

* Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb 1991, 887 str.